

Werk in uitvoering

Op dinsdag 3 april 2001 organiseert de werkgroep Stedengeschiedenis een studiedag onder de titel 'Werk in uitvoering'. De werkgroep is te gast bij Het Utrechts Archief, Alexander Numankade 199 te Utrecht (030-286 6611). Te bereiken vanaf Utrecht CS met buslijn 8 richting Overvecht, uitstappen Blauwkapelseweg.

De studiedag is gratis voor eenieder toegankelijk. Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort (010-436 6014). Als u gebruik wil maken van de lunch gelieve dat uiterlijk drie dagen tevoren door te geven aan Het Utrechts Archief (030-286 6611).

Dagvoorzitter: Prof.dr. Gerard Hoekveld

10.30-11.00 Drs. Werner Timmermans (Katholieke Universiteit Nijmegen) over Gemeentelijk grondbeleid en de totstandkoming van de gebouwde omgeving in Nijmegen in de twintigste eeuw.

11.00-11.30 discussie

-----pauze-----

11.45-12.15 Dr. Rudi van Maanen (Gemeentearchief Leiden), over zijn inventaris van het Stadsarchief van Leiden 1816 - 1929.

12.15-12.45 discussie

-----lunch-----

14.15-14:45 Drs. Arjan van Dixhoorn (Vrije Universiteit Amsterdam) over Rederijerskamers en rederijers in Haarlem tussen 1590-1650: een prosopografische studie?

14:45-15:15 discussie

-----pauze-----

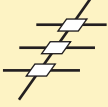
15:30-16.00 Dr. Manon van der Heijden (Vrije Universiteit Amsterdam) over Renteverkoop in Dordrecht, 1550-1700

16.00-16:30 discussie

Werner Timmermans, Grondbeleid en gebouwde omgeving, Nijmegen in de twintigste eeuw.

Volgens Werner Timmermans heeft de gebouwde omgeving in stadshistorisch onderzoek relatief weinig aandacht gekregen. Weliswaar zijn er studies die ruimtelijke ontwikkelingen van of in steden beschrijven, maar een systematische analyse van de totstandkoming van de gebouwde omgeving ontbreekt in Nederland. Timmermans is geïnteresseerd in de processen achter de uitbreiding van de gebouwde omgeving. In zijn onderzoek richt hij zich op de invloed van de lokale grondmarkt en op ontwikkelingen in de bebouwing van Nijmegen in de twintigste eeuw. Hij zoekt verklaringen voor het gedrag en de strategieën van actoren en instituties die deel uitmaakten van de stedelijke grondmarkt en tracht sleutelfactoren te achterhalen die daarop van invloed waren.

De aandacht richt zich onder andere op de lokale overheid. Het ingrijpen van de gemeente bij de productie van bouwgrond en gebouwen is in Nederland immers een belangrijke factor. De overheid bepaalt de locaties waarop uitbreiding van de gebouwde omgeving plaatsvindt, maakt zich als grondeigenaar partij door bouwgrond aan te kopen en uit te geven, verstrekt subsidies en neemt in veel gevallen zelf bedrijfsmatig de productie van bouwgrond in handen. Een analyse van het gemeentelijk grondbeleid - ontstaan als reactie op de stadsuitbreidingen aan het slot van de negentiende eeuw, en in de twintigste eeuw geëvolueerd tot een

veelomvattend en verfijnd beleidsinstrumentarium - neemt in het onderzoek dan ook een belangrijke plaats in. Daarnaast besteedt Timmermans aandacht aan andere actoren op de lokale grondmarkt, met name aannemers, (institutionele) beleggers, makelaars en projectontwikkelaars.

Rudi van Maanen, Inventaris Stadarchief Leiden 1816-1929

Op 30 november 2000 promoveerde Rudi van Maanen, adjunct-gemeentearchivaris bij het Gemeentearchief van Leiden, op een bijzonder proefschrift: de nieuwe inventaris van het Stadsarchief van Leiden 1816-1929. Voor Van Maanen is een inventaris veel meer dan een simpele opsomming van aanwezige archiefstukken. 'Het is een totaalproduct van institutioneel en archiefttechnisch onderzoek, beschrijving en ordening van alle bewaardgebleven archiefstukken en een uitgebreide verantwoording van de gevolgde werkwijze.'

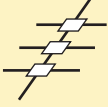
Na de stadhuisbrand van 1929 resteerde toch nog zo'n 300 strekkende meter archief. Onder het Leids stadsbestuur waren verschillende archiefvormers actief: de gemeentesecretaris, de gemeenteontvanger, de beide ontvangers van de stedelijke directe en de indirecte belastingen, de directeur gemeentewerken (of stadsarchitect) en de ambtenaar van de burgerlijke stand. Van Maanen verdiepte zich in de vraag hoe de archieven werden aangelegd en hoe de opeenvolgende gemeentearchivarissen er vervolgens mee omsprongen.

Om al dat materiaal in de juiste context te kunnen plaatsen deed Van Maanen onderzoek naar de stedelijke bestuursorganen, de gemeentelijke taakstelling en de ontwikkeling van het ambtelijk apparaat in de negentiende en vroeg twintigste eeuw. Daarbij bleek onder meer, dat het archief ook in tijden van grote bestuurlijke verandering een sterke continuïteit kende.

Arjan van Dixhoorn, Rederijkerskamer de Wijngaardranken in Haarlem 1590-1650

Onder literatuurhistorici bestaat consensus over de maatschappelijke positie van rederijkers in de vijftiende en de eerste helft van de zestiende eeuw. Arjan van Dixhoorn omschrijft die als volgt: rederijkerskamers rekruteerden hun leden tussen 1400 en 1550 vooral onder de stedelijke burgerelites. Maar na 1550 omhelsden deze elites nieuwe, renaissancestische, literaire vormen en trokken ze zich uit de kamers en hun middeleeuwse literaire leven terug. Aldus voltrok zich tussen 1550 en 1650 een literaire, politieke en sociale marginalisering van de kamers. De elitaire stedelijke instellingen zakten af tot volkse dorpsorganisaties; rederijkers werden kannenkijkers.

Volgens Arjan van Dixhoorn, die een dissertatie voorbereidt over dit onderwerp, liggen tal van problematische vooronderstellingen ten grondslag aan deze visie. Een lastige 'bijkomstigheid' is dat nog geen systematisch onderzoek is gedaan naar de leden van rederijkerskamers. Een prosopografisch onderzoek op dit terrein heeft dan ook zijn geheel eigen problemen. Met behulp van de ledenlijst van de Haarlemse kamer 'de Wijngaardranken', die de namen van rederijkers bevat vanaf 1603, lijkt het mogelijk om de marginaliseringthese te toetsen. Aan de hand van een voorbeeld uit de jaren van het Twaalfjarig Bestand, bespreekt Van Dixhoorn enkele problemen die samenhangen met het gebruik van dergelijke lijsten. Kan het ledenbestand van 'de Wijngaardranken' helpen om dieper inzicht te krijgen in de maatschappelijke functie van het rederijkersleven?

Manon van der Heijden, Renteverkoop in Dordrecht, 1550-1700

Hoe kwamen steden in de vroegmoderne periode aan geld? Vanaf de veertiende eeuw werd de renteverkoop voor steden een belangrijke inkomstenbron. De stad verkocht zogenaamde rentebrieven waarop burgers en soms vreemdelingen konden intekenen. De kopers betaalden de stad een bedrag en kochten daarmee een (twee)jaarlijkse uitkering: een vastgesteld percentage van het koopbedrag. Met de renteverkoop konden de steden in korte tijd een groot bedrag opbrengen. Zij hielden er uiteraard ook een langdurige schuld aan over.

De renteverkoop had niet alleen een grote invloed op de stedelijke inkomsten en uitgaven, maar was ook een spiegel van de machtsrelatie tussen vorst en stad. De door de vorst geheven belasting (de bede) vormde immers een belangrijke aanleiding voor de renteverkoop. Manon van der Heijden ligt deze relatie toe aan de hand van voorbeelden uit Dordrecht in de periode 1550-1700. Aansluitend trekt ze een vergelijking met Haarlem.

Onderhavig onderzoek draagt de titel 'Burgers, geld en stadsbesturen 1500-1700' en heeft met name betrekking op Dordrecht, Zwolle en Haarlem. Laurence de Rijke (Universiteit van Gent) verricht aanpalend onderzoek in België.

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis

Jan van den Noort